

Małgorzata Przeniosło

Kielce

Polskie Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie (materiały z lwowskiego Archiwum Historycznego)

Polskie Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie założono w 1868 r. Organizacja była reprezentantem środowiska nauczycielskiego w Galicji, do 1906 r. działała pod nazwą Towarzystwo Pedagogiczne. Zajmowała się rozwojem szkolnictwa galicyjskiego (szczególnie ludowego), sprawami bytowymi nauczycieli, także ich samokształceniem i doskonaleniem zawodowym. Centrala Towarzystwa mieściła się we Lwowie, na terenie całej Galicji stworzono sieć oddziałów terenowych, w 1896 r. było ich 69, potem liczba ta zmniejszyła się. W publikacji zamieszczone zostały trzy obszernie dokumenty przechowywane w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie. Materiały pochodzą z zespołu Polskie Towarzystwo Pedagogiczne (fond 445). Są to dwa protokoły z posiedzeń Zarządu Głównego organizacji (z grudnia 1905 i czerwca 1907 r.) oraz protokół z X Walnego Zjazdu Delegatów Towarzystwa, który zorganizowano we Lwowie w kwietniu 1912 r.

Słowa kluczowe: organizacje społeczne, Galicja, szkolnictwo galicyjskie, XIX wiek

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie (CPAHU) jest placówką przechowującą pozostałość aktową kilkunastu polskich towarzystw naukowych, oświatowych i kulturalnych. W zbiorach znajdują się m.in. materiały działających we Lwowie: Polskiego Towarzystwa Archeologicznego (fond 192), Polskiego Towarzystwa Historycznego (fond 711), Polskiego Towarzystwa Filozoficznego (fond 712), Polskiego Towarzystwa Filologicznego (fond 713), Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (fond 843), także Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (PTP). W skład zespołu PTP (fond 445) wchodzi w sumie 149 jednostek archiwalnych. Zdecydowaną większość stanowią materiały w języku polskim. Wśród jednostek tworzących zespół znajdujemy dokumenty dotyczące funkcjonowania zarówno struktury centralnej Towarzystwa, jak i jego oddziałów terenowych. Bogata jest pozostałość aktowa zawierająca informacje o organie Towarzystwa – tygodniku „Szkola”.

W niniejszej publikacji zamieszczone zostaną trzy obszernie dokumenty pochodzące z zespołu PTP: dwa protokoły z posiedzeń Zarządu Głównego organizacji (z grudnia 1905 i czerwca 1907 roku) oraz protokół z X Walnego Zjazdu

Delegatów Towarzystwa, który zorganizowano we Lwowie w kwietniu 1912 r.¹ Materiał źródłowy zostanie poprzedzony krótkim rysem historycznym PTP.

Organizacja została założona we Lwowie w 1868 r., była reprezentantem środowiska nauczycielskiego w Galicji. Do 1906 r. działała pod nazwą Towarzystwo Pedagogiczne (TP). Zajmowała się rozwojem szkolnictwa galicyjskiego (szczególnie ludowego), sprawami bytowymi nauczycieli, także ich samokształceniem i doskonaleniem zawodowym. W 1921 r. PTP weszło w skład Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w Polsce.

Do najaktywniejszych zwolenników utworzenia organizacji, która byłaby reprezentantem środowisk oświatowych, należał językoznawca i pedagog Bronisław Trzaskowski. Proponował on zorganizowanie stowarzyszenia będącego federacją autonomicznych oddziałów terenowych. To dopiero one miały stworzyć swoją centralę. Za inną koncepcją – utworzenia centrali, a dopiero później jej struktur terenowych – opowiadał się redaktor czasopisma „Szkoła”, profesor lwowskiej Akademii Technicznej Karol Maszkowski. Na początku 1868 r. Maszkowski ogłosił zwołanie zjazdu pedagogicznego, na którym miały być dyskutowane najważniejsze problemy oświaty Galicji. W obradach, które odbyły się w lutym 1868 r., wzięło udział w sumie kilkaset osób z całej Galicji². Przeważali nauczyciele, wśród nich znajdowali się zarówno Polacy, jak i Ukraińcy. Najważniejszym postanowieniem Zjazdu była decyzja o zawiązaniu Towarzystwa Pedagogicznego.

Centrala Towarzystwa mieściła się we Lwowie. W Galicji szybko zaczęto tworzyć struktury terenowe organizacji. Już w 1868 r. powstało 19 oddziałów TP, m.in. w Krakowie, Nowym Sączu, Przemyślu, Rzeszowie, Tarnopolu i Tarnowie. W 1869 r. utworzono 7, a w 1870 r. 6 kolejnych jednostek terenowych. Liczba oddziałów stopniowo rosła aż do lat 90. XIX wieku. W 1896 r. było ich 69. We wcześniejszych latach odpowiednio: w 1875 – 32, 1878 – 40, 1889 – 48, 1892 – 61. Po wspomnianym 1896 r. liczba oddziałów zaczęła spadać (już w kolejnym roku było ich 57). Takie wielkości utrzymywały się w kilku kolejnych latach, by w 1902 r. obniżyć się do 20. W następnych latach liczba oddziałów wzrosła: w 1905 było ich 36, w 1912 – 45³. Według danych

¹ Materiał dotyczący Zjazdu Delegatów został w kilku miejscach skrócony, co odpowiednio zaszyfrowano w tekście.

² Przewodniczenie Zjazdowi powierzono Antoniemu Małeckiemu, profesorowi literatury polskiej na Uniwersytecie Lwowskim, członkowi Rady Szkolnej Krajowej.

³ Istnienie niektórych struktur terenowych było silnie uzależnione od aktywności członków jego kierownictwa. Gdy ci zaczynali mniej się angażować w pracę, zwykle zamierał cały oddział i faktycznie istniał jedynie „na papierze” lub nawet w ogóle ulegał likwidacji. Impulsy

z roku szkolnego 1868/1869 do TP należało 1500 osób, po trzech latach było już 2500 członków⁴.

Organem statutowym Towarzystwa decydującym o strategicznych kierunkach jego rozwoju było Walne Zgromadzenie Członków, a później Walne Zgromadzenie Delegatów. Te pierwsze zwoływano do 1902 r. Od 1903 zostało zastąpione drugą z wymienionych form obradowania. Walne Zgromadzenia Członków organizowano najczęściej w lipcu. W miarę możliwości starano się, by kolejne spotkania urządzać w innych miejscowościach Galicji (choć w niektórych ośrodkach odbyły się one po kilka razy). Walne Zgromadzenia Członków, podobnie jak Zgromadzenia Delegatów, odbywały się raz w roku. Obrady Zgromadzenia Członków trwały 2 lub 3 dni, Zgromadzenia Delegatów – 1 lub 2 dni.

Do Towarzystwa Pedagogicznego należeli zarówno nauczyciele, jak i osoby interesujące się sprawami szkolnictwa, które chciały czynnie wpływać na jego reorganizację (szczególnie duchowni, urzędnicy, lekarze, dziennikarze, adwokaci, sędziowie)⁵. Wśród nauczycieli – szeregowych członków znajdowali się nauczyciele ludowi (ci stanowili najliczniejszą procentowo grupę), nauczyciele szkół średnich, jak też wykładowcy szkół wyższych (w największym stopniu lwowskiego Uniwersytetu i Politechniki).

Szerokie było spektrum zagadnień, którymi interesowało się i które podejmowało Towarzystwo. Wśród zadań, jakie TP postawiło sobie już w pierw-

plnące ze strony nowego kierownictwa często ponownie pobudzały do pracy całą strukturę. Szeregowi członkowie zwykle sami nie czuli się na siłach, by podejmować na swoim terenie bardziej ambitne przedsięwzięcia. Niewiele pomagały też próby aktywizacji płynące ze strony władz centralnych organizacji. Niektóre struktury były tworam bardzo krótkotrwałymi. Przykładowo oddział Towarzystwa w Dąbrowie istniał tylko przez rok (1905), oddział w Czarnym Dunajcu, zawiązany w 1903 r., przetrwał do roku 1905, oddział w Dobczycach zaczął funkcjonować w 1904 r., a w 1906 faktycznie przestał istnieć. Obok mniej aktywnych istniały struktury bardzo prężne, choć czasem i one miały okresy słabszej aktywności. *Księga jubileuszowa Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego 1868–1908*, Lwów [1908], s. 97, 98.

⁴ Tamże, s. 62, 64; „Szkoła”, nr 42 z 20 X 1877, s. 409.

⁵ Funkcję prezesa pełnili m.in.: Józefat Zielonacki (prezes w roku 1868) – prawnik, od 1857 r. profesor Uniwersytetu we Lwowie, pełnił funkcję dziekana, następnie rektora tej uczelni; Feliks Strzelecki (prezes w latach 1870–1872) – od 1856 profesor fizyki w Akademii Technicznej we Lwowie, w latach 1872–1874 rektor tej uczelni; Jerzy Konstanty Czarторыski (prezes w latach 1892–1896) – ziemianin, poseł do galicyjskiego Sejmu Krajowego i do parlamentu austriackiego; Stanisław Szczepanowski (prezes w roku 1897) – pionier przemysłu naftowego w Galicji Wschodniej, właściciel kilku przedsiębiorstw tej branży, kilkakrotnie wybierany posłem do parlamentu austriackiego i galicyjskiego Sejmu Krajowego, w 1888 r. wydał dzieło *Nędza Galicji w cyfrach*; Godzimir Małachowski (prezes w latach 1898–1908) – sędzia, następnie ceniony adwokat, od 1896 r. (przez dziewięć lat) prezydent Lwowa, poseł do Sejmu Krajowego i parlamentu austriackiego.

szym okresie istnienia, znalazła się poprawa warunków materialnych nauczycieli ludowych, a także podjęcie zabiegów mających na celu wzrost prestiżu społecznego tej grupy zawodowej. Towarzystwo kładło nacisk na potrzebę przeprowadzenia reformy szkolnictwa ludowego. Ważnym zadaniem było także tworzenie szkolnictwa średniego. Niektóre ze szkół powstawały w wyniku bezpośrednich starań poszczególnych oddziałów TP. Tak było chociażby w przypadku nowo uruchomionych szkół żeńskich, m.in. w Jarosławiu, Rzeszowie, Stanisławowie, Stryju i Tarnowie⁶. Szkolnictwo żeńskie należało do mocno zaniedbanych dziedzin edukacji, stąd szczególna troska struktur TP o jego rozwój. Starano się również urządzać różnego rodzaju wykłady i szkolenia dla kobiet. Wysiłkiem oddziałów uruchamiano także szkoły przemysłowe.

Towarzystwo przykładało wagę do prowadzenia działalności wydawniczej. Jej celem było zaopatrzenie szkół w nowe podręczniki, propagowanie nowoczesnych metod nauczania, podnoszenie ogólnej wiedzy nauczycieli, popularyzacja nauki, dostarczanie młodzieży lektur ułatwiających edukację. Działalność wydawnicza należała – co nie było bez znaczenia – do ważniejszych źródeł dochodów organizacji. Jak już wspomniano, organizacja posiadała własny periodyk. Pismo pedagogiczne „Szkola”⁷ początkowo było przedsięwzięciem prywatnym, wkrótce po powstaniu Towarzystwa zostało mu przekazane na własność⁸.

Silne akcentowanie w pracach Towarzystwa problematyki szkolnictwa ludowego nie pozostało bez wpływu na pomysł, który wypłynął ze środowiska nauczycieli szkół średnich i wyższych, o zawiązaniu oddzielnej organizacji reprezentującej te właśnie grupy. Trzeba podkreślić, że problemy szkolnictwa średniego nie należały jednak w pracach TP do marginalnych, były one często podejmowane chociażby na łamach „Szkoly”. Poza tym środowisko nauczycieli szkół średnich i wyższych miało od początku istnienia TP znaczący udział we władzach centralnych organizacji. Ostatecznie jednak w 1884 r. doszło do utworzenia oddzielnego Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych. Do jego struktur przeszła nie tylko część szeregowych członków, ale także osoby z kręgu kierownictwa TP (organem nowej organizacji stało się „Mu-

⁶ O aktywności Towarzystwa na polu zakładania szkół dla dziewcząt pisze E. Karcz, *Towarzystwa pedagogiczne w Galicji i na Śląsku Cieszyńskim na przełomie XIX i XX wieku (wybrane aspekty)*, Opole 1999.

⁷ Bogata dokumentacja Redakcji „Szkoly” znajduje się w następujących jednostkach archiwalnych zespołu PTP (fond 445, o. 1): 15, 17, 22, 24, 29, 32, 35, 39, 40, 43, 56, 63, 64, 68.

⁸ W 1891 r. na rynku pojawił się konkurent „Szkoly”, skierowane do nauczycieli ludowych w Galicji Zachodniej pismo „Szkolnictwo Ludowe”. Periodyk (z przerwami) ukazywał się do 1913 r., był silnie krytyczny wobec TP.

zeum”). Trzeba zaznaczyć, że jednak i po utworzeniu wspomnianej organizacji wśród członków Towarzystwa Pedagogicznego znajdowały się w niewielkiej liczbie osoby będące nauczycielami szkół średnich i wyższych.

Utworzone w 1868 r. Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie było stowarzyszeniem zawodowo-naukowym⁹ środowiska nauczycielskiego w Galicji. Początkowo organizacja grupowała zarówno nauczycieli szkół ludowych, średnich, jak i w pewnej liczbie wyższych. W związku z utworzeniem własnej organizacji przez drugą i trzecią z wymienionych grup przynależność ich przedstawicieli do TP od 1884 r. została znacznie uszczuplona. Członkami organizacji byli także przedstawiciele innych środowisk, przede wszystkim osoby zainteresowane usprawnieniem funkcjonowania systemu oświatowego w Galicji. W 1906 r. zdecydowano się na zmianę nazwy, Towarzystwo Pedagogiczne zostało przekształcone w Polskie Towarzystwo Pedagogiczne. Tym samym bardziej jednoznacznie określono charakter narodowościowy organizacji. Już jednak wcześniej nauczyciele Ukraińcy stworzyli działające w Galicji Wschodniej własne stowarzyszenie – Ruskie Towarzystwo Pedagogiczne we Lwowie. Jak wspomniano, w 1921 r. PTP weszło w skład Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych w Polsce. W strukturze tej znalazł się także m.in. Związek Dzielnicowy Stowarzyszeń Nauczycieli Polaków w Poznaniu. Stowarzyszenie działało do 1939 r.

Zamieszczone poniżej materiały ilustrują wycinek pracy wyjątkowo istotny z punktu widzenia funkcjonowania każdego stowarzyszenia – organizację określonych przez statut cyklicznych posiedzeń władz naczelnych analizowanej struktury, także walnych zjazdów przedstawicieli (delegatów) wyznaczonych przez jednostki terenowe. Dla badacza zajmującego się dziejami danego stowarzyszenia pozostałość źródłowa ilustrująca wydarzenia, o których mowa, należy do bardzo istotnych. Podczas posiedzeń zarządów, także w trakcie powszechnych zjazdów delegatów (lub członków), rozpatrywane były aktualne problemy związane z bieżącą działalnością, zapadały także strategiczne decyzje określające kierunek rozwoju organizacji. Tak też było w przypadku Pol-

⁹ Elementy „naukowości” były obecne w niektórych tekstach zamieszczanych na łamach „Szkoły”. Ujawniały się także chociażby podczas walnych zjazdów Towarzystwa. Szczególnie przez pierwsze dwadzieścia lat istnienia organizacji starano się silnie eksponować w programach tych spotkań cykle odczytów i wykładów mających charakter popularnonaukowy. Potem stopniowo sprawy bieżące (szczególnie socjalne) zaczęły dominować nad pozostałymi kwestiami podejmowanymi na zjazdach. Towarzystwo (zarówno centrala, jak i oddziały) organizowało także wykłady (cykle wykładów) o charakterze otwartym, zwykle miały one charakter popularnonaukowy (popularny). O tego typu aktywności TP zob. R. Terlecki, *Oświata dorosłych i popularyzacja nauki w Galicji w okresie autonomii*, Wrocław 1990, s. 43–47.

skiego Towarzystwa Pedagogicznego. Z materiału źródłowego zamieszczonego w tekście dowiadujemy się chociażby o stanowisku Towarzystwa wobec bieżącej polityki państwa w obszarze funkcjonowania oświaty i postulatach organizacji w tym zakresie. PTP szczególnie podnosiło sprawę wynagrodzeń nauczycieli, także finansowania infrastruktury szkolnej. Wątkiem obecnym na posiedzeniach była też kwestia konieczności przeprowadzenia reformy szkolnictwa galicyjskiego i konkretne propozycje w tym zakresie. Rozważano również zagadnienia wewnątrzorganizacyjne, takie chociażby jak funkcjonowanie struktur terenowych organizacji, prowadzenie działalności wydawniczej, w tym kwestie dotyczące własnych organów prasowych i stojących przed nimi bieżących zadań. Na walnym zjeździe elementem obecnym podczas obrad były także referaty (zwykle połączone z dyskusją), których celem było przekazanie zebranym dodatkowej wiedzy praktycznej i teoretycznej przydatnej w procesie nauczania (wśród uczestników przeważali nauczyciele).

Materiały źródłowe

I. Protokoły z posiedzeń Zarządu Głównego TP

1. Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego, Lwów (8 grudnia 1905 r.)¹⁰

Posiedzenie [odbyło się] pod przewodnictwem dra G[odzimira] Małachowskiego¹¹. Obecni członkowie Zarządu: K[orneli] Jaworski, W[alerian] Natoński, J[an] Bayger, S[tanisław] Pałka, J[an] Wojtyga, T[eofil] Fiutowski, J[ózef] Soleski, J[ózef] Piórkiewicz, I[gnacy] Nowicki, K[arol] Moos, M[arian] Solski, J[an] Wassung, A[niela] Aleksandrowicz, F[erdynand] Szczurkiewicz, S[eweryn] Krzywda, B[olesława] Bieńkowska, J[ulian] Buciewicz, L[udwik] Dziadecki, L[udwik] Pierzchała.

Po zagajeniu posiedzenia przez przewodniczącego dra Małachowskiego przystąpiono do [realizacji] porządku dziennego. Pierwszy punkt obejmował referat p. J. Soleskiego, wyrażający dokładny pogląd na uchwały sejmowe i kroki, jakie w obecnym położeniu przedsięwziąć należy. Miał on jako enuncjacja Zarządu Głównego być umieszczonym w najbliższym numerze „Szkoły”. W dyskusji, jaka się nad nim wywiązała, wyjaśnił prezes [Małachowski], że nie można mówić, jakoby Sejm nie chciał nic robić dla nauczycielstwa.

¹⁰ Posiedzenia Zarządu odbywały się zwykle 2–4 razy w roku.

¹¹ Na jego temat zob. przypis 5.

Chce on robić i robi rzeczywiście, tylko obrał fałszywą drogę. Oto zamiast przystąpić do gruntownej poprawy, stara się załatwić wszystko łataniną, co wywołuje skutek wręcz przeciwny zamierzonemu, wzbudzając gorycz i niezadowolenie. Że przyznano nam tylko 400 000 koron, nie winien jest Sejm. Oto Rada Szkolna Krajowa wmieszawszy się w tę sprawę przedstawiła, że nauczycielstwo rzeczywiście nie może już z powodu drożyzny wytrzymać, wobec czego proponuje udzielenie dodatku drożyznianego w kwocie 300 000 koron. Jej to zatem (Rady Szkolnej Krajowej) jest wniosek i dziwić się nie należy, że go posłuchano, gdyż uważano, że chyba ona musi na podstawie dat statystycznych dokładnie znać nasze stosunki.

Dr Małachowski proponował w Sejmie¹² bodaj 10% dodatek, tj. 1 000 000 koron, później nawet 5%, ale żaden wniosek się nie utrzymał, tylko jako rekompensatę dołożono 100 000 koron. Kwotę tę ma się rozdzielić po 100 do 150 koron nie jako zapomogę, ale jako dodatek drożyzniany, bez wnoszenia jakichkolwiek podań. Sprawozdanie Komisji Szkolnej powiada, że nie można z regulacją czekać aż do 1911 r., ale też niemożliwym jest zrównanie z trzema rangami płac urzędników państwowych. Stawia zatem wniosek, by sprawę tę odstąpić Wydziałowi Krajowemu do załatwienia, o ile środki na to pozwolą. [Dr Małachowski] stawiał również wniosek, aby nauczycielom udzielać stypendiów na wyjazd za granicę, celem dalszego kształcenia się w zawodzie. Ponieważ jednak zapadła uchwała, aby nauczycieli nie mianować do Seminariorów, może by Zarząd Główny wniósł w tej sprawie memoriał do Rady Szkolnej Krajowej. Również należałoby żądać, by termin konkursów ogłaszano w innej porze – obecnie bowiem przypadają one zazwyczaj na czas trwania egzaminów kwalifikacyjnych. Wreszcie żądał rewizji instrukcji dla inspektorów szkolnych okręgowych. Wnioski te odstąpiła Komisja Szkolna¹³ Radzie Szkolnej Krajowej, by wydała swoją opinię. Na dom Towarzystwa Pedagogicznego udzielił Sejm 10 000 koron. Sprawę tę należałoby tak pokierować, by całą tę kwotę można by naprzód zeskontować.

Końcowe wnioski enuncjacji stylizowałby tak:

1. Towarzystwo Pedagogiczne uznaje w zupełności niezadowolenie nauczycielstwa spowodowane ostatnimi uchwałami Sejmu.
2. Towarzystwo Pedagogiczne działając w myśl paragrafu 1, tudzież 2, statutu wezwie nauczycielstwo do akcji celem:
 - a) wywalczenia płac trzech najniższych rang urzędników państwowych;
 - b) wywalczenia pożądaných stosunków prawnych.

¹² W tym okresie Małachowski był posłem.

¹³ Chodzi o Komisję Szkolną funkcjonującą w ramach Sejmu Krajowego.

3. Towarzystwo Pedagogiczne zwołuje ogólny wiec nauczycielski celem omówienia środków dążących do osiągnięcia pomyślnego załatwienia żądań tegoż nauczycielstwa.

4. Towarzystwo Pedagogiczne [porozumie się] ze wszystkimi stowarzyszeniami nauczycielskimi w kraju, aby wiec był wyrazem opinii całego nauczycielstwa.

W sprawie wniosków powyższych przemawiali panowie Solski, Buciewicz, Patka, Wojtyga, Nowicki, Fintowski i Jaworski, poczem uchwalono:

a) umieścić w „Szkole” enuncjację z wyrażeniem żalu z powodu ostatnich uchwał sejmowych;

b) zaprosić do wspólnej akcji wszystkie stowarzyszenia nauczycielskie w kraju;

c) termin zwołania „wiecu” ustalić po porozumieniu się z pokrewnymi towarzystwami;

d) wysłać do Krakowa pana Małachowskiego, Soleskiego, Jaworskiego, Aleksandrowiczównę, Baygera, Wassunga i Pierzchałę – jako delegatów Zarządu Głównego na posiedzenie ankiety zwołanej przez krakowskie Towarzystwo Nauczycieli Ludowych.

Panowie Krzywda i Patka oceniali „Szkolę” i „Praktykę”¹⁴ za rok 1905 i zaproponowali, aby oba te pisma zostawić na rok następny w tych samych rękach. Zgodnie z wnioskiem przedstawionym wybrał Zarząd redaktorem organu Towarzystwa na rok 1906 pana L[udwika] Pierzchałę¹⁵, wzywając go równocześnie, aby w piśmie poświęcił jak najwięcej miejsca stosunkom prawno-służbowym nauczycielstwa ludowego i przeniósł artykuły treści psychologicznej ze „Szkoly” do „Praktyki Szkolnej”.

[Zgodnie] z porządkiem dziennym nastąpiło rozdanie stypendiów z fundacji Towarzystwa na rok szkolny 1905/1906. Zasiłki po 100 koron otrzymali: 1. Gondek Stanisław z Robyla; 2. Sanocki Władysław z Bolechowa; 3. Polaček Stanisław z Rzeszowa; 4. Taszycki Bolesław z Zagórzan; 5. Chechliński Teofil z Czerlan; 6. Krogulski Ludwik z Pawłosiowa; 7. Wroński Antoni z Jasła; 8. Ślusarczyk Antoni z Witkowic; 9. Awich Jan z Wojanówki; 10. Hudy-morż Zofia z Sichowa.

Administrator wydawnictw¹⁶ Jaworski złożył sprawozdanie ze swych czynności na ostatni kwartał roku 1905. Po krótkiej dyskusji na ten temat

¹⁴ „Praktyka Szkolna” była dodatkiem do „Szkoly”.

¹⁵ Ludwik Pierzchała funkcję redaktora „Szkoly” pełnił od 1902 r.

¹⁶ W sumie w latach 1868–1908, a więc w okresie czterdziestu lat istnienia Towarzystwa, jego nakładem ukazało się 114 pozycji dla młodzieży, 56 pozycji przeznaczonych dla nauczycieli i wychowawców, 47 tytułów podręczników szkolnych, 38 dzieł naukowych, 19 prac o charakterze

uchwalono podziękowanie panu Jaworskiemu za skuteczną pracę i wybrano go administratorem na rok przyszedły; zarazem upoważniono pana Jaworskiego, żeby się rozglądał za odpowiednią osobą na ekspedytora wydawnictw.

Na Dyрекcję Towarzystwa włożył Zarząd obowiązek, aby się zastanowiła nad reorganizacją Biura tudzież nad sprawą wydania taniej popularnej Historii Polski dla ludu. W końcu upoważniono pana Buciewicza do zawiązania oddziału Towarzystwa Pedagogicznego w Tarnopolu¹⁷.

Dodatkowo na posiedzeniu uchwalono udzielać wyjaśnień w sprawach służbowych, osobistych itp. członkom Towarzystwa zgłaszającym się do Zarządu Głównego.

Sporządzający protokół: J. Paczaj

Źródło: CPAHU, PTP, f. 445, o. 1, spr. 51, k. 115–117 (rękopis).

2. Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego, Lwów (2 czerwca 1907 r.)

Posiedzenie [odbyło się] pod przewodnictwem dra [Godzimira] Małachowskiego. Obecni: [Aniela] Aleksandrowiczówna, [Wiktor] Balicki, [Bolesława] Bieńkowska, [Julian] Buciewicz, [Ludwik] Dziadecki, [Teofil] Fiutowski, [Korneli] Jaworski, [Jan] Kornecki, [Seweryn] Krzywda, [Ignacy] Nowicki, [Michał] Paszyński, [Jan] Rottenberg, [Michał] Siciński, [Józef] Soleski, [Marian] Solski, [Jan] Szafrąński, [Stanisław] Wicherek i redaktor [Ludwik] Pierzchała.

I. Po odczytaniu i przyjęciu protokołu z ostatniego posiedzenia przedstawił Pan Jaworski sprawozdanie z czynności Dyrekcji za czas od 2 lutego do 1 czerwca [1907 r.]. Nad sprawozdaniem tym wywiązała się dłuższa dyskusja. Podnoszono w szczególności, jak zachować się ma Zarząd Główny do Komitetu wiecu krajowego, który został na wiecu powołany do dalszej walki o polepszenie bytu nauczycielstwa. Uchwalono: 1. Pozostawić w tym Komitecie nadal swoich delegatów; 2. Zastrzec się przeciw rozszerzaniu się kompetencji przez ten Komitet.

Również gorąca dyskusja rozwinęła się nad wnioskiem Dyrekcji, by fundusz bursowy rozdzielany dotąd w formie stypendiów obrócony został na zakładanie burs nauczycielskich. W rezultacie uchwalono przystąpić do zakładania burs z tego funduszu i przedstawić odpowiednie wnioski Walnemu Zjazdowi Delegatów.

popularnym. Poza tym wydawano śpiewniki, mapy, druki do użytku szkolnego, zbiory ustaw i przepisów, a także różnego rodzaju pomoce szkolne. *Księga Jubileuszowa...*, s. 70.

¹⁷ Z pewnością nie chodziło o zawiązanie, ale o reaktywowanie i pobudzenie do działalności struktury w Tarnopolu. Miejskowy oddział należał do najstarszych w Galicji, zawiązany został w czerwcu 1868 r. Prowadził bardzo prężną działalność, skupiał w niektórych latach nawet ponad 100 członków. Oddział zaczął przeżywać kryzys od końca lat 90. XIX w.

II. Poruszono i omówiono bolesne i krzywdzące w wysokim stopniu stan nauczycielski przeniesienia nauczycieli stałych, zarządzone ex presidio w Radzie Szkolnej Krajowej. Dały one powód do usprawiedliwionego protestu, który pomieściła Redakcja w „Szkole” w myśl uchwały Dyrekcji. Pan Jaworski odczytał list do członków autonomicznych Rady Szkolnej Krajowej, który w myśl uchwały Dyrekcji należy wysłać. W liście tym przedstawia Dyrekcja niewłaściwość zarządzeń Prezydium RSK i wzywa członków Rady do cofnięcia tychże. Po dłuższej dyskusji nad tym listem uchwalono, by prezes Towarzystwa interweniował osobiście w RSK [w sprawie] cofnięcia tych zarządzeń. Gdyby atoli to nie pomogło, pismo zostanie wysłane i opublikowane w „Szkole”. Pan Fintowski obiecał opracować do „Szkoly” artykuł o przeniesionych ze względów służbowych z odpowiednimi wskazówkami dla nauczycielstwa.

III. Z kolei referował pan Kornecki program dalszej pracy Towarzystwa. Program ten ustalony przez Dyrekcję przyjęto z małymi zmianami w całości, z tym iż należy go rozesłać wszystkim oddziałom do przedyskutowania tudzież postawić go jako jeden punkt programu Walnego Zjazdu Delegatów.

Opracowanie wniosków co do formy Związku Samopomocy Nauczycielskiej poruczono osobnej komisji, w skład której powołano panów Sicińskiego, Dziadeckiego, Nowickiego, Szafrąńskiego i Pierzchałę. Komisja ta ma przedstawić odpowiedni referat Walnemu Zjazdowi Delegatów.

IV. Następnie pan Siciński zdał sprawę o stanie oddziałów. Wobec tego, iż dotychczas 27 oddziałów nie nadesłało sprawozdania, postawił pan Siciński wnioski co do lustracji, które zostały uchwalone. Lustrować mają – pan Paszyński: Cieszanów, Dobromil i Przemyśl; pan Rottenberg: Śniatyń i Zaleszczyki; pan Dziadecki: Przeworsk i Rzeszów; pan Balicki: Rudki – Komarno i Sambor. Sprawozdania z lustracji mają lustratorzy przesłać Zarządowi Głównemu. Na przyszłość będą lustrowane co roku wszystkie oddziały, a funkcję lustratorów mają spełniać wszyscy członkowie Zarządu Głównego. Na wniosek pana Rottenberga uchwalono pomieszczać w „Szkole” wykazy zaległych wkładek oddziałów należnych Zarządowi Głównemu.

Posiedzenie popołudniowe

V. W dalszym ciągu [posiedzenia] załatwiono kilka petycji wnieść się mających w myśl uchwał Walnego Zjazdu, a mianowicie (referuje pan Nowicki):

1. Do Sejmu wniosek Wojtygi w sprawie przesuwania do wyższej klasy płać nauczycieli pełniących obowiązki ponad 40 lat służby.

2. Co do wniosku w sprawie zniesienia rad szkolnych miejscowych uchwalono: Przyznaje się, że byłoby najlepszym [rozwiązaniem] zniesienie rad szkolnych miejscowych; zanim to się stanie, żądać określenia jasnego stanowiska rad szkolnych miejscowych do szkoły. Jeżeli zaś one nie spełniają

należycie swych zadań, oddać je zarządowi szkoły. Referat w tej sprawie oddano panu Buciewiczowi.

3. W sprawie praktyk religijnych uchwalono wysłać deputację do księdza arcybiskupa – referent pan Balicki.

VI. Przyjęto do wiadomości przedłożone przez kasjera, pana Mięslowicza, sprawozdanie kasowe za rok 1906 oraz ustalono budżet na rok 1907. Uchwalono, by skarbnik przedkładał co kwartał dokładny obraz rachunków kasowych.

VII. Zatwierdzono stypendium Władysławowi Staneckiemu oraz nadano dwa wolne stypendia Świerkowi i Wsołkowi.

VIII. Pan Balicki oceniał „Szkołę”. Recenzent podniósł, iż w czasie od 1 stycznia spełnia „Szkoła” należycie swe zadania. Po dłuższej dyskusji uchwalono, by Redakcja pomieszczała od czasu do czasu interpretacje ustaw sejmowych oraz stworzyła dział informacyjny.

IX. Następnie ustalono porządek dzienny obrad Walnego Zjazdu przedłożony przez Dyрекcję. Uchwalono termin Zjazdu na 18 i 19 lipca [1907 r.], w tym celu, by delegaci mogli wziąć udział w zjeździe lekarzy i przyrodników odbyć się mających.

X. Upoważniono Dyрекcję do rokowań ze schroniskiem nauczycielskim w Zakopanym o uzyskanie kilku miejsc dla członków naszego Towarzystwa.

XI. W końcu omawiano sprawę wyborów do Zarządu Głównego.

Na tym zakończono.

[Protokół sporządził Jan] Kornecki

Źródło: CPAHU, PTP, f. 445, o. 1, spr. 51, k. 126v–128 (rękopis).

II. Protokół X-tego Walnego Zjazdu Delegatów PTP, Lwów (3-4 kwietnia 1912 r.)

We środę, dnia 3 kwietnia b.r. po nabożeństwie, które odbyło się o godzinie 8 w kościele katedralnym, zebrali się delegaci oddziałów w Sali Towarzystwa nauczycieli szkół ludowych miasta Lwowa na obrady doroczne. Na Zjazd przybyli z Brodów: Kołodziejczuk Tomasz i Kraus Jadwiga; z Buczacza: Turczaniewicz Michał i Tyda Stanisław; z Chrzanowa: Polaczek Stanisław; z Cieszanowa: Notz Karol; z Doliny: Stemler Józef; z Drohobycza: Stankiewicz Julian; z Gródka Jagiellońskiego: Bełtowski Konstanty; z Jasła: Gontek Leon; z Kołomyi: Krzywda Seweryn i Majeranowski Walerian; z Komarna: Wiśniewski Stanisław i Przepiliński Hieronim; z Kosowa: Tarnawski Michał; z Krosna: Manierski Wincenty; ze Lwowa: Rafiński Bronisław, Zawalkiewicz Tadeusz, Makowska Karolina, Malik Bronisław, Żyszkiewicz Feliks, Iwiński

Antoni, Szczurkiewicz Ferdynand i Walica Jan; z Łańcuta: Piróg Franciszek i Dziadecki Ludwik; z Przemyśla: Żurkowski Antoni i Szyszkowska Jadwiga; z Rzeszowa: Krawecki Jan; z Sambora: Nowak Roman, Kmiec Władysław i Rybiańska Maria; z Sieniawy: Bereżyński Wiktor; z Sokala: Mucha Teofil; ze Stryja: Nowakowski Julian; z Tarnowa: Szypuła Teodor i Wertz Jan; z Tłustego: Karpiński Oktawian; z Trembowli: Buciewicz Julian i Marcinów Jan; ze Złoczowa: Maksymczuk Antoni i Nebelski Jan.

Jako goście uczestniczyli w Zjeździe: z Rady Szkolnej Krajowej panowie radcowie – Okęcki, Reiter i Siwak; z ramienia Towarzystwa Kółek Rolniczych – wiceprezes Marian Jaroszyński i prof. Tomasz Rylski.

Obradami kierował wiceprezes PTP pan Stanisław Polaczek, w zastępstwie chorego prezesa, dra Franciszka Tomaszewskiego¹⁸.

Po nabożeństwie, gdy sala zapełniła się delegatami i gośćmi, zagaił pan Polaczek Zjazd następującymi słowami: Imieniem chorego prezesa mam zaszczyt otworzyć X Walny Zjazd Delegatów PTP. Dzisiejszy Zjazd wypada w roku jubileuszowym: Krasieńskiego, Kołłątaja, Skargi i Kraszewskiego, czterech mężów zasłużonych Ojczyźnie. Zarząd Główny postarał się, by w naszym organie pomieszczono artykuły charakteryzujące życie i działalność tych wielkich mężów – celem uczczenia ich w tym roku jubileuszowym. Czynności Zarządu Głównego – mówił dalej pan Polaczek – zmierzały w kierunku reformy szkolnictwa elementarnego, w kierunku popierania przemysłu krajowego w zakresie potrzeb szkolnych i w kierunku zawodowych postulatów nauczycielstwa.

Zarząd Główny przygotowuje projekt jednolitej 8-klasowej szkoły elementarnej, która najlepiej odpowie potrzebom naszego społeczeństwa. Projekt ten roześle Zarząd Główny oddziałom do szczegółowej dyskusji, a następnie wniesie go do Sejmu.

Akcja Zarządu Głównego w sprawie popierania przemysłu krajowego zasadzała się głównie na wydawaniu okólników, w sprawie zeszytów kierowała Zarządem Głównym tylko idea obywatelska.

Dla szerzenia idei współdzielczej Zarząd Główny urządził wspólnie ze Związkiem Zarobkowo-Gospodarczym i Stowarzyszeniem Akademickiej Młodzieży „Ogniwo” w miesiącu marcu br. 4-tygodniowy kurs współdzielczy, w którym uczestniczyło 31 nauczycieli.

Znane są również usiłowania PTP w sprawie „pragmatyki służbowej”, której projekt Zarząd Główny opracował.

¹⁸ Franciszek Tomaszewski był dyrektorem III Gimnazjum we Lwowie, posłem na Sejm Krajowy i do Rady Państwa, funkcję prezesa PTP pełnił od 1908 r.

W roku obecnym rozpoczął Zarząd Główny akcję wiecową wspólnie z innymi Towarzystwami nauczycielskimi, zapoczątkował wiece powiatowe, a potem wiec krajowy.

W dalszym ciągu mówca wspomniał, że budowa nowego domu [PTP] doprowadzona została pod dach, więc w roku przyszłym obrady będą się mogły toczyć we własnym domu.

Kolonia wakacyjna w Hucie Korostowskiej, w której w roku sprawozdawczym korzystało 80 chłopców, rozwija się pomyślnie¹⁹.

Administracja wydawnictwa ogłosiła drukiem 11 dzieł, sprzedała wydawnictw za kwotę 79 761 koron 39 halerzy, ułatwia nauczycielstwu nabywanie dzieł na spłaty dogodne.

Syndykat załatwił 28 spraw, z tych jedna zasadnicza, a mianowicie: z kwartału pozgonnego ściągnięto zaliczkę z pensji wdowy. Syndykat odniósł się w tej sprawie do Rady Szkolnej Krajowej, jeśli jej jednak nie rozstrzygnie, sprawa przejdzie do Trybunału.

Muzeum Szkolne utrzymywane naszym staraniem i Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych rozwija się pomyślnie i przewyższa tego rodzaju muzea w innych krajach.

Organ Towarzystwa „Szkoła” wraz z dodatkiem „Praktyka Szkolna” informowały nauczycielstwo o całym ruchu pedagogicznym w świecie, starając się pogłębić naszą narodową myśl pedagogiczną.

Program pracy rozpadający się na dwie główne części: w sprawach zawodowych nauczycielstwa i w sprawach wychowania, będzie omawiany w dalszym ciągu obrad Zjazdu.

Towarzystwo nasze liczyło 45 oddziałów, niektóre wykazały wielką żywotność, 6 zaś nie nadesłało sprawozdań.

Konstatuję – mówił pan przewodniczący – że stosunek Towarzystwa naszego do innych towarzystw pokrewnych jest na ogół serdeczny; pozwólcie atoli państwo delegaci, że będę szczerym, gdy powiem, że stosunek ten do Związku Nauczycieli Ludowych²⁰ takim nie jest. Nie wątpię, że istniejący

¹⁹ PTP (TP), począwszy od roku 1883, było organizatorem kolonii letnich dla chłopców. Urządzano je w różnych miejscowościach, najczęściej w Hucie Korostowskiej. Liczba dzieci objętych tą formą odpoczynku nie była duża, zwykle wynosiła 60–100 osób, najwięcej w 1889 r. – 115 chłopców. Towarzystwo pokrywało koszty zakwaterowania i żywienia, gwarantowało także opiekę nad wypoczywającymi (*Księga Jubileuszowa...*, s. 68, 69). Sprawozdania z organizacji i przebiegu kolonii były drukowane. Zob. np. *XXXII sprawozdanie kolonii wakacyjnej chłopców w Hucie Korostowskiej Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego*, Lwów 1914.

²⁰ Chodzi o Towarzystwo Nauczycieli Ludowych dla Galicji, organizację zawodową nauczycieli założoną w 1896 r. w Nowym Sączu na bazie wydawanego tu „Szkolnictwa Ludowego” (na temat tego pisma zob. przypis 8).

antagonizm, od chwili powstania tej organizacji, nie może wyjść na pożytek ani jednemu, ani drugiemu Towarzystwu, a przecież oba Towarzystwa są pokrewne. Czy powinno tak być, by członkowie PTP i Związku Nauczycieli byli dla siebie nieprzychylnie usposobieni? Wszak to synowie i córki jednej matki Ojczyzny i pracownicy jednego zawodu, jednej wspólnej służby dla narodu. Jeżeli wolno mi powiedzieć o sobie, to niczego więcej nie pragnę, jak tylko, aby dożyć tej szczęśliwej chwili, kiedy oba Towarzystwa, ręka w rękę pójda w pracy społecznej obok siebie w zgodzie, jedności i spokoju! Z naszej strony jest zawsze gotowość do współdziałania, radzi byśmy i w Związku widzieć tę samą tendencję do zgody.

W dalszym ciągu zauważył pan przewodniczący, że ruch w Towarzystwie jest ożywiony. O większym zainteresowaniu się i popieraniu Towarzystwa świadczy nadesłana z oddziałów kwota 1469 koron 15 halerzy, jakiej nigdy dotąd Zarząd Główny od oddziałów nie otrzymał. Sprawozdanie kasowe świadczy, że majątek Towarzystwa wzrasta i instytucja rozwija się.

Końcowe słowa swego przemówienia – ciepłe i serdeczne, mówca poświęcił zmarłym członkom Towarzystwa, a mianowicie śp. Andrzejowi Jakielowi, Franciszkowi Próchnickiemu, Józefowi Drobie, Tomaszowi Zabornikowi, Michałowi Sałachowi, Michałowi Januszowi, Tytusowi Majeranowskiemu i Karolowi Skielskiemu, których pamięć uczestnicy Zjazdu uczcili przez powstanie.

Nastąpiło powitanie Zjazdu przez gości i przemówienia reprezentacyjne. Pan radca dr Okęcki, imieniem wiceprezydenta RSK pana Dembowskiego, powitał Zjazd i złożył życzenia najpomyślniejszych, obfitych w owoc, narad. Wiele cennych myśli – mówił – dostarcza fakt, że program Zjazdu postawił na pierwszym miejscu sprawy natury pedagogicznej, ideowej. Rada Szkolna nie omieszka zwrócić swej uwagi na omawiane sprawy i rozważyć pilnie wnioski Zjazdu. Sądziłem, że będę mógł powitać Wielce Szanownego Prezesa, już Zjazd zeszłoroczny odbywał się w jego nieobecności, więc tym bardziej boleję nad tym. Składam jednak w ręce Prezydium Zjazdu życzenia rychłego powrotu do zdrowia kochanego Prezesa, nadto życzę, aby najszcześniejsza gwiazda przyświecała pracy Zjazdu.

Pan Jaroszyński – imieniem Towarzystwa Kółek Rolniczych – zaznaczył, że praca, zadania i ideały obu Towarzystw są tak wspólne (różniące się tylko w dziale fachowym), iż węzły ich powinny się zacieśnić. Stwierdziwszy z radością, iż TKR otrzymuje wielką pomoc od nauczycielstwa na prowincji, zaznaczył, że po zmianie statutu delegat PTP będzie mógł stałe zasiadać w Zarządzie Głównym TKR, złożył życzenia „Szczęść Boże w pracy i w obradach Zjazdu”.

Przed rozpoczęciem obrad zabrał głos sekretarz Zarządu Głównego, pan Kornecki i omówił sprawę upaństwowienia szkół średnich utrzymywa-

nych przez TSL²¹ wniósł do uchwalenia następujący wniosek nagły Zarządu Głównego PTP: „X Walny Zjazd Delegatów PTP odbyty dnia 3 kwietnia br., po omówieniu sprawy upaństwowienia gimnazjum realnego i seminarium nauczycielskiego TSL w Białej, dając wyraz zgodnym zapatrywaniom ogółu nauczycielstwa polskiego, uchwała jednomyślnie żądać upaństwowienia gimnazjum i seminarium w Białej od 1 września 1912, ponieważ oba te zakłady odpowiadają potrzebom ludności polskiej mieszkającej w powiecie bialskim, a stanowiącej 84,1% całej ludności oraz dlatego, że obowiązek utrzymania szkół spoczywa jedynie i wyłącznie na państwie. Wobec tego zebrani zwracają się z gorącą prośbą do Rady Szkolnej Krajowej we Lwowie, aby w myśl żądań całego społeczeństwa polskiego przedstawiła natychmiast Ministerstwu Oświaty we Wiedniu wniosek na upaństwowienie obu zakładów od 1 września 1912 r., a do Koła Polskiego i pana ministra Długosza²², aby zajęli się gorąco tą sprawą i doprowadzili bezwarunkowo do pomyślnego załatwienia tego postulatu, odpowiadającego zgodnym żądaniom całego społeczeństwa polskiego”. Wniosek – wśród gromkich oklasków – uchwalono przez aklamację.

Przystąpiono do porządku dziennego obrad. Pan przewodniczący powołał na sekretarzy panów Michała Tarnawskiego z Pistynia i Bronisława Malika z Tolszczowa i udzielił głosu panu Korneckiemu, aby złożył sprawozdanie z czynności Zarządu Głównego za czas od 13 kwietnia 1911 do 2 kwietnia 1912 r. Na wniosek pana Teofila Muchy uwolniono pana Korneckiego od sprawozdania, a przystąpiono do wyboru Komisji – matki [...] ²³.

Następnie pan Kornecki przedstawił program dalszej pracy PTP. Program ten, jak zaznaczył referent, ma być wyrazem życzeń X Walnego Zjazdu Delegatów. Program ten wymaga po oddziałach zrozumienia i wczucia się, przedyskutowania, a następnie wprowadzenia w czyn, by był wyrazem nie tylko teoretycznych pragnień, ale praktycznej działalności. Treść tego referatu – przyjętego wśród oklasków do wiadomości – podajemy w [oddzielnym] sprawozdaniu z posiedzenia Zarządu Głównego.

Z kolei pan dr Grabski²⁴, powitany hucznymi oklaskami, miał wykład „O Kołłątaju”. Treść tego nader pięknego referatu podamy w następnym numerze [„Szkoly”]. Uczestnicy Zjazdu nagrodzili wykład oklaskami, a prze-

²¹ Towarzystwo Szkoły Ludowej – organizacja oświatowa założona w 1891 r. w Krakowie. Jednym z jej haseł przewodnich była obrona społeczeństwa polskiego przed wynarodowieniem; zakładała szkoły prywatne, biblioteki, organizowała kursy dokształcające i dla analfabetów. Upaństwowienie szkół Towarzystwa dawało gwarancję poprawy ich sytuacji finansowej.

²² Władysław Długosz (1864–1937), od listopada 1911 do grudnia 1913 minister dla Galicji.

²³ Pominęto skład osobowy Komisji.

²⁴ Stanisław Grabski (1871–1949), działacz polityczny związany z obozem narodowym, od 1910 profesor Uniwersytetu we Lwowie.

wodniczący złożył dr. Grabskiemu za wygłoszenie tegoż w mieniu obecnych serdeczne podziękowanie.

Następnie koleżanka pani Julia Dobrowolska wygłosiła referat na temat „Nowe kierunki wychowania”. Referat ten opracowany z nadzwyczajną starannością i znajomością przedmiotu ogłosimy w całości w jednym z następnych numerów „Szkół” i dlatego go obecnie nie streszczamy. Referat nagrodzili słuchacze żywymi oklaskami, a przewodniczący złożył jej gorące podziękowania.

Obrady popołudniowe

Po południu od godziny 14-tej do 16-tej odbyło się posiedzenie Komisji matki. Obrady plenarne odbyły się o godzinie 16-tej, [rozpoczęte] referatem pana Kazimierza Wyrzykowskiego: „O skautingu” [...] ²⁵. Następnie pan Szajowski referował sprawę dalszej akcji o zawodowe postulaty nauczycielskie, tj. mianowicie sprawę: „Pragmatyki służbowej i regulacji płac” [...] ²⁶.

Drugi dzień obrad

Posiedzenie rozpoczęło się o godzinie 8-mej rano. Na porządku dziennym referat pana [Józefa] Piórkiewicza: „Sprawozdanie Zarządu Głównego o wnioskach oddziałów”. W myśl wniosku referenta uchwalono:

1. Wnioski oddziałów gródeckiego i kołomyjskiego: Walny Zjazd poleca Zarządowi Głównemu, ażeby celem poparcia żądań nauczycielstwa i Wydziału Wykonawczego konferencji krajowej wniósł do Rady Szkolnej Krajowej umotywowany memoriał, o jak najszybsze wprowadzenie w życie jednolitej 8-klasowej szkoły ludowej.

2. Wniosek oddziału gródeckiego: Walny Zjazd poleca Zarządowi Głównemu wystosować do Rady Szkolnej Krajowej odpowiednie przedstawienie w sprawie rewizji przepisów odnoszących się do wykonywania praktyk religijnych.

3. Wniosek oddziału gródeckiego: Walny Zjazd poleca Zarządowi Głównemu, ażeby czynił dalej usilne starania, jakie uzna za stosowne, iżby nauczycielom szkół ludowych przyznano prawo jazdy kolejami na podstawie legitymacji, jakie mają urzędnicy państwowi.

Wnioski oddziału lwowskiego

1. Walny Zjazd przyjmuje do wiadomości, iż Sejm załatwił przychylnie sprawę zaliczek na płace, o co nauczycielstwo wiele lat bezskutecznie się starało; wyraża atoli przekonanie, że jest to dopiero pierwszy krok w kierunku spełnienia słusznych żądań nauczycielstwa.

²⁵ Pominięto informacje o treści referatu.

²⁶ Pominięto informacje o treści referatu, także streszczenie dyskusji, jaka wywiązała się po jego wysłuchaniu.

2. Walny Zjazd poleca Zarządowi Głównemu wnieść memoriał do Sejmu z przedstawieniem, że przyznana na zaliczki na płace nauczycielskie kwota 200 000 koron w stosunku do 14 000 ogółu nauczycielstwa, a około 8 000 stałych sił, które pobierają wraz z dodatkami ponad 18 milionów koron, jest w zupełności niewystarczająca, gdyż przedstawia zaledwie 1/90 część płac pobieranych. Pozbawienie sił prowizorycznych prawa korzystania z zaliczek jest krzywdą wyrządzoną 6 000 jednostkom nauczycielskim, które pobierają najniższe wynagrodzenie a na stałe posady czekają nieraz bardzo długo.

3. Przyjmując, że tylko $\frac{1}{4}$ ogółu nauczycielstwa zmuszona będzie korzystać z zaliczek w wysokości płacy trzymiesięcznej, a więc $\frac{1}{4}$ część poborów rocznych, Walny Zjazd domaga się, ażeby w memoriale prosić Sejm: a) o podwyższenie funduszu zaliczkowego przynajmniej do 1/16 części płac rocznych pobieranych przez ogół nauczycielski, przez wstawienie co roku do budżetu kwoty 200 000 koron tak długo, dopóki fundusz przeznaczony na zaliczki nie osiągnie kwoty powyższej; b) by prawo pobierania zaliczek przyznać także siłom tymczasowym.

4. Z uwagi na to, że zaliczki są zwrotne i że nie należy ich uważać za rodzaj dobrodziejstwa lub nagrody za zasługi albo pracę, Zjazd domaga się zniesienia dotychczasowych ciężkich warunków przy przyznawaniu zaliczek wymienionych w punkcie 6 i 7 rozporządzenia Rady Szkolnej Krajowej.

5. Dla uproszczenia i przyspieszenia toku załatwienia sprawy należy przyznać prawo przyznawania zaliczek radom szkolnym okręgowym, wyznaczając każdemu okręgowi szkolnemu kwotę odpowiadającą 1/16 poborów nauczycielstwa w odnośnym okręgu.

6. Walny Zjazd poleca Zarządowi Głównemu wniesienie memoriału do Sejmu z żądaniem, aby ustanowił osobny fundusz na zaliczki długoterminowe nisko oprocentowane, a mające na celu podniesienie dobrobytu nauczycieli przez umożliwienie petentom oddłużenia się lub w celach inwestycyjnych. Wniosek następny oddziału lwowskiego w sprawie uzyskania funduszu na te zaliczki uchwalił Zjazd odesłać Zarządowi oddziałowemu do dokładniejszego umotywowania.

7. Walny Zjazd poleca Zarządowi Głównemu, iżby absolwentom seminariów wstępującym do zawodu nauczycielskiego przyznawano płacę już od 1 lipca, zamiast od 1 sierpnia.

[...] ²⁷.

Po uwolnieniu skarbnika pana [Michała] Muchy od referowania sprawozdania kasowego Zarządu Głównego za rok 1911 pan [Jan] Nebelski przedło-

²⁷ Pominęto fragment omawiający inne przyjęte i odrzucone wnioski złożone przez niektóre oddziały oraz pojedyncze osoby.

zył Walnemu Zjazdowi w imieniu Komisji Rewizyjnej następujące wnioski do uchwalenia:

1. Walny Zjazd delegatów PTP uchwała: „Udziela się Zarządowi Głównemu oraz skarbnikowi Towarzystwa absolutorium z gospodarki finansowej i prowadzenia rachunków za rok 1911.

2. Walny Zjazd uchwała: „Poleca się Zarządowi Głównemu, aby z odsetek funduszu burs wypłacał, poczynwszy od roku 1912, w miarę swego uznania, stypendia dla dzieci członków Towarzystwa w minimalnej wysokości po 100 koron rocznie. Tym samym reasumuje się dawniejszą uchwałę Walnego Zjazdu delegatów, powziętą w tej sprawie.

Spośród wielu mówców, którzy zabierali głos w dyskusji nad sprawozdaniem Komisji Rewizyjnej, pan [Ferdynand] Szczurkiewicz poruszył sprawę administracji wydawnictw podnosząc szereg postulatów. Pan [Władysław] Kmiec zwrócił się do Zarządu Głównego z żądaniem, aby tenże czuwał nad instytucjami, zastrzeżonymi przez oddziały PTP i nad ich funduszami i nie pozwalał im przechodzić w obce ręce. Pan [Teofil] Mucha żądał od Zarządu Głównego, aby oddziałom, które przysyłają Zarządowi Głównemu przynajmniej 20 koron, [ten] wysyłał „Szkolę” bezpłatnie. Wniosek ten po zmodyfikowaniu go przez pana [Józefa] Piórkiewicza odesłano Zarządowi Głównemu do ewentualnego uwzględnienia. Następnie przyjęto wniosek Komisji Rewizyjnej i przystąpiono do sprawozdania Komisji-matki i dyskusji nad sprawozdaniem rocznym Zarządu Głównego. Sprawozdawca, pan [Walerian] Majerowski zaznaczył, że Komisja-matka uchwaliła:

1. Zjazd delegatów zwraca się do Zarządu Głównego z żądaniem, aby w przyszłości doręczono sprawozdania w odpowiednim czasie.

2. Zjazd delegatów udziela Zarządowi Głównemu absolutorium z czynności i uznanie.

Po uchwaleniu przez aklamację wniosków Komisji-matki pan przewodniczący podał do wiadomości zebranych wniosek oddziału w Przemyśle: Uprasza się Zarząd Główny, aby wystarał się w Radzie Szkolnej Krajowej o stworzenie kursów krajowych i powiatowych dla nauczycielstwa z programem dydaktycznym obejmującym wykłady z zakresu higieny, pedologii, pedagogiki itp. oraz aby spowodował urządzenie dla nauczycielstwa z urzędu wycieczek po kraju celem dokładnego jego poznania, jako też za granicę celem przestudiowania tamtejszego szkolnictwa ludowego. Wniosek ten odesłano – jako życzenie – do Zarządu Głównego.

Wyборы uzupełniające dały wynik następujący:

Do Zarządu Głównego weszli z członków miejscowych: Jan Kornecki, Ferdynand Szczurkiewicz i Władysław Żdek; z zamiejscowych: Buciewicz

Julian (Trembowła), Dziadecki Ludwik (Leżajsk), Majeranowski Walerian (Kołomyja), Malik Bronisław (Tołuszczów). Do Komisji Rewizyjnej zostali wybrani Miąsowicz Władysław (Lwów), Mucha Michał (Lwów), Nebelski Jan (Złoczów), Kmiec Władysław (Sambor), Iwiński Antoni (Sichów).

Na tym zakończono obrady Zjazdu o godzinie 1-wszej w południe. Pan wiceprezes Polaczek zamykając obrady zaznaczył, że Zjazd nie dyskutował dla formy, posiedzenie dodatkowe w dniu 4 kwietnia²⁸ jest świadectwem sumiennej pracy delegatów, którym wraz z życzeniami świąt wesołych złożył serdeczne podziękowanie za przybycie wśród wielkiej niepogody i za wielkie zainteresowanie się sprawami PTP. Nieobecnemu z powodu choroby prezesowi dr. [Franciszkowi] Tomaszewskiemu uchwalono przesłać najserdeczniejsze życzenia powrotu do zdrowia. W końcu pan [Antoni] Żurakowski z Przemyśla podziękował panu [Stanisławowi] Polaczekowi w imieniu Zjazdu za energiczne i bezstronne prowadzenie obrad.

Stanisław Polaczek, pierwszy wiceprezes

Józef Piórkiewicz

Michał Tarnawski, nauczyciel z Pistynia (sekretarz)

Źródło: CPAHU, PTP, f. 445, o. 1, spr. 51, k. 57v–66v (rękopis)²⁹.

Polish Pedagogical Society in Lvov (materials from the Lvov Historic Archives)

Summary

Polish Pedagogical Society in Lvov was established in 1868. This organization represented the teaching environment in Galicia. Until 1906 it operated under the name Pedagogical Society. It dealt with development of Galician education (especially folk education), social matters of teachers, also their self-education and professional development. The headquarters of the Society was seated in Lvov and on the territory of the whole Galicia a network of local branches was established. In 1896 there were 96 of them, later this number decreased. In this publication three lengthy documents have been included, which are stored in the Central State Historic Archives of Ukraine in Lvov. These materials come from the set of the Polish Pedagogical Society (fond 445). Those are two reports from the meetings of the Main Board of the organization (from December 1905 and June 1907) and a report from the 10th General Assembly of Delegates of the Society organized in Lvov in April 1912.

Key words: social organizations, Galicia, Galician education, 19th century

²⁸ Początkowo planowano, że posiedzenie ograniczy się tylko do jednego dnia obrad.

²⁹ W sygn. (spr.) 51 znajdują się także protokoły innych Walnych Zgromadzeń Delegatów PTP (TP).